

ŠKAPULÍŘ – EXPONÁT MĚSÍCE KVĚTNA

Ze sbírek turnovského muzea, konkrétně ze sbírky J. V. Scheybala a sbírky etnografie, jsme tentokrát vybrali předměty lidové zbožnosti – amuletové škapulíře, které byly početně zastoupené v lidovém prostředí. V odborné terminologii se tyto škapulíře někdy nazývají jako „nepravé“, protože termínem škapulíř se také označoval přehoz přes řádové roucho, sloužící k ochraně řeholního oděvu, popřípadě široký pruh látky s otvorem pro hlavu, který se stal, a dodnes je, u některých řádů součástí řeholního šatu. Postupem času však nabyl symbolické funkce a stal se vyjádřením vnitřního postoje nositele jako vnější, církevně schválený znak členů určitého bratrstva či kongregace. Z praktických důvodů došlo k jeho výraznému zmenšení a nosil se přímo na těle. Tvořily ho dva malé polštářky z vlněného či hedvábného sukna, vzájemně spojené provázkem. Nejznámějším tohoto druhu je hnědý škapulíř bratrstva Panny Marie karmelské. Další laické škapulíře představují bílý škapulíř bratrstva Nejsvětější Trojice, řízeného trinitáři, černý škapulíř servitského bratrstva Sedmiboletné Panny Marie, modrý škapulíř theatinského bratrstva Neposkvrněného početí Panny Marie, který až do roku 1894 mohli nosit i nečlenové tohoto bratrstva, či fialový škapulíř sv. Josefa, jenž rovněž nebyl vyhrazen pouze členům určité kongregace. Za nošení těchto škapulířů (nejčastěji pod oblekem na holém těle) a vykonávání pravidelných modliteb udílela církev od sklonku 16. stol. odpustky. Věřící však škapulíři přikládali ochranný význam, zejména dosažení ochrany Panny Marie, jejíž obraz byl často natištěn na horní straně jednoho z polštářků.

Škapulíř se skládá ze dvou částí vlněné látky, které jsou spojeny dvěma úzkými tkanicemi tak, že celek je možné nosit na plecích, a sice jeden díl vpředu a druhý vzadu. Na čelní straně našitý svatý obrázek, tisk na hedvábí (1. Nejsvětější srdce ; 2. P. Marie nápis DECOR CARMELIT).
Inv.č. SCHE 272

V lidovém prostředí škapulíř nabyl jiného významu. Byl to druh amuletu v podobě pouzdra, do něhož lidé vkládali předměty s apotropajní mocí. Připisovala se jim zázračná síla, a podle toho se s nimi zacházelo. Víru zde nahradila pověra. Tento typ škapulíře měl svého nositele chránit před zlými silami, čarami a kletbami, chránit jeho život, zdraví, majetek a další důležité životní hodnoty. Jednalo se nejčastěji o kombinaci a kumulaci různých typů svátostek, pečeti, svatých obrázků, tisků modliteb, požehnání i úryvků z bible. To vše doplňovaly posvěcené předměty jako části rostlin například kočiček, zrna kadidla apod. Shromažďovaly se podle jednoduchého pravidla – čím více, tím lépe. Soubor se slepil, poskládal dohromady a vložil do textilního sáčku, zdobeného často výšivkou. Sáček byl pevně zašitý, protože se nepočítalo s jeho otevřením. Škapulíř lidé nosili při sobě – na krku, v kapsáři, nebo se vkládal do krovů či pod práh domů, do kolébek, loží, cestovních zavazadel, do chléva i do kurníku. Prostě všude, kde bylo třeba někoho či něco chránit. Přestože se výrobou těchto škapulířů mnohdy zabývali i řeholníci v klášterních dílnách, církev je oficiálně zavrhovala jako pověrečné předměty. Praktiky se škapulířem byly kritizovány a zakazovány právě proto, že se užívaly jako amulet, ne proto, že by byly z hlediska použitého obrázku či textu závadné. Podle četnosti dochovaných amuletových škapulířů – úplných, či jejich pozůstatků – je zřejmé, že tyto zákazy respektovány nebyly.

Amuletový škapulíř – textilní pouzdro z rypsu, výšivka stříbrným dracounem.
Rozměry: 6,5 x 9 cm, Čechy, počátek 19. století
Inv. č. UŘ 651

DEVÍTKOVÝ POLÍČKOVÝ ŠKAPULÍŘ TZV. BREVERL

Tyto škapulíře bývaly zabaleny do pergamenového papíru či plátna a vrchního textilního pouzdra. Tvořil je čtyřikrát přeložený aršík papíru s devíti políčky s nalepenými tištěnými obrázky svatých, sestavenými tak, aby zajistily požehnání a ochranu všeho, co člověk potřeboval k životu. Tuto funkci mělo posílit středové políčko s nalepenými svěceninami, bylinami, svátostkami či modlitbou.

Vyobrazení:

Sv. František Serafinský – z Assisi (ochránce proti moru, proti bolestem hlavy)

Sv. Anastáz Perský, mučedník (ochránce proti bolestem hlavy, proti posedlosti)

Sv. Antonín Paduánský (ochránce proti dobytčímu moru, katastrofám, peklu, pomocník v nouzi)

Sv. Jan Nepomucký (mosty a voda, dobrá pověst, proti pomluvě)

Caravacký kříž s vyobrazením světců a zkratkami požehnání proti moru, zlu a pohromám

S. Ignác z Loyoly (ochránce proti moru a horečce)

Sv. František ze Solana, minorita, misionář mezi indiány (ochránce proti moru a zemětřesení)

Panna Maria Assumpta

Sv. Jakub z Marky, minorita, kazatel (spása duše)

Pod obrázkem sv. Jana Nepomuckého vložen tisk s latinským textem modlitby proti čarodějnicím a ďáblu. Pod obrázkem sv. Ignáce je složeno Domácí požehnání ve formě tzv. caravackého kříže s obrázky světců, doplněných latinským a německým textem a zkratkami požehnání proti moru, zlu a pohromám. Zkratkami se rozumí první písmena použitých slov, případně celých biblických textů.

Pod obrázkem Panny Marie vlepen malý obrázek sv. Anastázia. Vnější strana podlepena barevným papírem. Vně nalepený svatý obrázek Ecce Hommo.

Inv.č. SCH E 596/1

Rozměry: 21x15 cm

Datec: počátek 19. století

DEVÍTKOVÝ POLÍČKOVÝ ŠKAPULÍŘ TZV. BREVERL SLOŽENÝ SLEPENÝ TISK S OBRÁZKY SVATÝCH

Vyobrazení:

Sv. František Serafinský – z Assisi (ochránce proti moru, proti bolestem hlavy)

Sv. Michael Archanděl (ochránce církve)

Sv. Antonín Paduánský (ochránce proti dobytčímu moru, katastrofám, peklu, pomocník v nouzi)

S. Ignác z Loyoly (ochránce proti moru a horečce)

Sv. Jan Nepomucký (ochránce mostů a vody, dobré pověsti, proti pomluvě)

Sv. Jakub z Marky, minorita, kazatel (spása duše)

Caravacký kříž s vyobrazením světců a zkratkami požehnání proti moru, zlu a pohromám.

Sv. František ze Solana, minorita, misionář mezi indiány (ochránce proti moru a zemětřesení)

Ve středovém poli vplen tisk Požehnání světců a ochranné požehnání proti zlu včetně schvalovací formule, doplněný pomyslným „srdcem“ škapulíře, kartičkou s nalepenými svčeninami a svátostkami. Vnější strana potažena plátnem, vplený obrázek Ecce Homo.

Inv.č. SCH E 596/3

Rozměry: 14 x16,5 cm

Datace: počátek 19. století

